

ORADEA-MARE (NAGYVARAD)
27 Decembre st. v.
8 Ianuarie st. n.

Ese in fie-care dumineca.
Redacțiunea in
Közép-utca nr. 395.

Nr. 86.

ANUL XVII.
1881.

Prețul pe un an 10 fl.
Pe $\frac{1}{2}$ de an 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$
de an 2 fl. 70 cr.
Pentru România 2 galbeni.

Flammariön.

Unul din mijlocele succesului intru respândirea și propagarea modernă a științei este forma ușoră în carea aceea se propune. Cu cât cineva este mai capabil să propună în formă mai ușoră vr'o știință, cu atât aceea se va respândi mai iute și mai sigur. Căci nu

toți oamenii sunt bărbați de specialitate, ma cei mai mulți nici nu se ocupă cu științele, deci pentru aceia nu se poate scrie din punctul de vedere al specialistului, căci nu ar înțelege nimic și astfel totă silința d'a vulgarisă știința ar rămâne zădărnicită. Va să zică, decât voim să ne pricépă mulțimea și astfel să avem succesul dorit, trebuie să scriem așa ca să ne potă pricepe toți.

Însé a scrie așa, și în deosebi a propune o știință așa ca să ne pricépă publicul mare, este greu. Acest mod de propunere cu tot dreptul se poate numi o știință și încă o știință rară, căci de regulă oamenii cei pré învățați scriu și propun așa, încât ierăș numai învățații pot să-i înțeleagă.

În modul d'a propune știința în formă ușoră esceléză francezii, al căror spirit e mai potrivit pentru forma ușoră. Francesii au deja pentru toate ramurile bărbații cari știu să propună știința astfel. Unul în formă de roman, altul în formă de conversațiune, al treile în anecdote etc. propun știința. Publicul cetește, ascultă, se delectéză și nici nu observă, că a învățat.

Unul din acestia este și Flammariön, al cărui portret se află pe pagina acésta. El se ocupă de astronomie și de științele cari aparțin acesteia. În sfera sa a publicat multe lucrări mai mari și mai mici, cari s'au tradus în diverse limbi, și din cari vom presintă și noi unele în anul viitor. De ocamdată am voit numai să presintăm portretul acestui bărbat.

Servescă acesta drept model și bărbaților noștri învățați! La noi este mare necesitate ca științele să se propună în formă populară. De aceea am săluta din totă inima pe acel învățat

român, carele ar puté uni știința cu modul de predare, și ar sci esplică popóruului nostru frumoșele taine ale istoriei naturale și ale altor științe. Dar pân'acuma nu cunoșcem nici unul, căci și aceia, cari afirmă că scriu în stil popular, se servesc de niște idei și forme, cari sânt enigmă pentru popor.

I. H.

Flammariön

V o l u n t a r u l .

— Novelă originală. —

(Fine.)

A trecut acel an, manevrele lui încă s'au sfârșit — ier Iancu bogat de învățături lumești, s'a luat la carte spre a face rigorosele, căci esamenul de oficer în rezervă îl prestase de mulțisor.

I-aft trecut poftetele aventuriușe — și gărgăunii de însurat; retras și solid iș câștigă șciințe practice, făr' a mai spune vre-unui prieten, séu a cere cătu-i un crucer dela părinții sei.

Și n'a truit indeseert. Ca ori ce propus solid, isbuti la censură, apoi întors în provincie iș arangă un birou, începând a lucra bărbăteșce. Nime nu-l vedu de aci în alte căi, afară de acele oficiușe, în cari eră de o esemplară diligență.

La un an după asta, câștigarea unor procese grele i duseră numele cu fală în tôte părțile. Poporațiunea acelui cerc eră mândră, că posede un asemenea bărbat ales, că eră un român verde ca ei, și portul lor. Cinstea cea mai mare facură oferindu-i mandatul de deputat în casa țerei. Însé el le mulțumi de încredere și-și îndreptă ochii cătră acea parte unde cădea opidășul în care Stroiescu eră pretor . . .

Ce gânduri o fi având, nu se șciea, dar părea mișcat până la inimă . . .

— Să trăiești dle! — dișe un moșnég cu plete albe, — să trăiești, de réu sé ne ferești; ier Domnul sânt sé-ț dee un ânger cu care sé te norocești!

— Amin! — strigară ceialaltî așa puternic, cât se auđi tocmai în cer. Și când se împliniră șese sêptemâni Iancu ca un păun duse la altar pe Lena, jurând în bine și réu a fi sođi nedespărțiți.

*

Pe atunci aduse un diuar între varietățile sale, și următórea picanterie :

„Un june jurist harnic, căduse mai de mult în bóla iubirei, pentru o fétă — ce-i drept frumóșă, dar una din acele ce vênă în t'óte modurile după însurăței. Ea nu eră română, și póte de aceea isbuti a sucí crierii unui strănepot a lui Trăian, care fript și orbit cum eră grăbi a-i întinde cu amóre și numele onest ce portă . . .

„Cât ținu sumulița, ce șcie Dđeu dela cine o împrumutase, fu bine — dar când începú el a-i destăinui, că de aci încolo aveau a trăi din modestul salar ce primia ca oficiante în un despărțimént a ministeriului de justiție, atunci ea nu mai vru sé pricépa.

„Din una în alta, réul și neînțelegerea veni așa, cât mai aduse și un prieten a nevestei — om necunoscut, dar din a căruí fisonomie se cetia aventurierul.

„Amorul se schimbă din șopt în vorbe, din vorbe în spadă — și din asta apoi în bătaie, cât bietul însurat desamăgit de tóte, cerú ajutorul legii sé-i vindece ranele de pe corp, căci cele din inimă le-a cură el ênsuș, prin mijlóce casnice!

„Tablou pentru junii români!“

*

Eră spre tómnă, căci ici colea se zăriau frunde roșite prin copaci, când sta Iancu rađimat în cóte la méșă de scris, până ce nevastica lui, Lena, se chicotia cu Veta, în feréșta deschisă spre o mică grădinuță de flori,

Tocmai se aședă sórele spre apunere, când se auđi pe drumul mare sunetul dobei, ce premergia un despărțimént de ostași.

Lena iș întórse frumosul cap spre Iancu, făcând un sêmn de pricepere, tot odată reimproșpetându-i acele vremi, când și el strins în curele alergă câmpiele.

— A trecut Lenuță! — grăi el ridând, — m'am făcut om cu casă și méșă!

Mai mult nu putú sé rostéscă, căci în pórtă casei opri o trășură.

— Avem óspeți, — dișe sprintena dnă a casei eșind spre ai intimpină, căci așa o învățase mama ei.

O figură străină se cobori din trășură. Un bărbat înnált ca un atlet, cu o barbă négră pêtrunsă de fire cărunte. El se presintă cu o mlădióșă închinare, întrebând de dl Radu.

— Acela sânt eu, — respunse stăpânul ce venise în urma sođiei.

— Iancule! așa dar noi nu ne mai cunóscem? — întrebă străinul emoționant.

— Robescu! frate, — esclamá Iancu, îmbrăcișându-l.

— Eu da! însé frânt și îmbêtrânit . . .

— Piroșká? . . .

— Lasă-o în pécate, m'a ars cumplit. A fost bătaia ceriului pe mine cu ea, cum este mai pe toți aceia ce iau din neam străin. Acum sé tac, căci legea ni-a despărțit. Ea a vênat acum un bogat din vița arpadiană, cu care s'a cununat în — America.

— Fie dară cele neplăcute îngropate — ier tu de mii de ori binevenit! Uită! scumpul meu, asta e Lena nevastica mea, ier dșóra Veta prietena nóstră, și o română cum n'ai mai întâlnit în toți anii ce ai trăit.

Robescu sărută mâna tinerei femei, se închină înaintea dșórei, și apoi porniră în casă.

Revederea i încântase pe toți, deosebi pe Iancu care în estalus seu nu mai șciea în care loc de frunte, sé pună óspele iubit. Nu se puteau din destul mirá de înfăcișarea lui bărbăteșcă; înfăcișare câștigată prin mari chinuri și multe suferințe, așa dișe Robescu.

În sfêrșit porniră a povesti și de acele furtunóșe vremuri, când umblau cu crierii în palmă, făcând ne mai pomenite bazaconii. Rideau de ele ca de niște nebunii copilești, bucuroși fiind că trecură . . .

Într'aceste vru Lena a eși spre punerea în rând a celor de lipsă la cină; căci de și i dase buna ei mamă o bucătărășă, ea totuși iubia a fi în cuină ca în salon, la clavir ca și la celelalte lucruri casnice.

Însé Iancu o reținú.

— Nu merge dragă! — rugă el, — în onórea di-lei ședí cu noi, eu voi ordoná ce sé ne aducă pe méșă.

Ea surise, apoi iș ocupá locul — ier el trase clopoțelul și femeia cuinei se ivi.

— Saffică! — dișe el apésat, — noi avem acum niște óspeți așa iubiți, cum iubim dóră numai părinții nóștri. Scóte din pivniță vin bêtrân, apoi jumuleșce în pripă căți porumbi găsești, și-i frige așa, cum i-ai fript atunci, când ai așteptat pe „dnul Freiter“ în colțul pórtii!

Ceialaltî începură a ride, ier bucătărășă se făcú foc. Cunoscând însé deplin pe glumitorul ei stăpân. eși.

— Robescule frate! ride cât vrei, dar eu Iancu Radu it' spun, că femeia acésta cu porumbii fripti, mi-aú dat cea mai mai bună învățatură, făcându-me de rușine înaintea unei societăți ce prețuiam mai mult decât viața! . . .

— Mi-o vei povesti? — întrebă Robescu încă ridând.

— Da! negreșit, decă făgăduiești a remăné la noi, cel puțin până în véră . . .

— Remân, remân! — respunse el întindându-i mâna. tot-odată aruncând și o dréptă căutatură spre dșóra Veta.

*

Ținutu-s'a Iancu de vorbă — povestitu-i-a ce-a făgăduit, nu știu. Ce a urmat însă e, că Robescu a remas mai puțin de cum i sună concediul oficios, căci puse mare grabă a-ș tocni locuința, și celelalte de lipsă pentru un nou episod ce intră în viața lui.

A suferit grele amăgiri în întâiul seu amor, suferințele petrecute se săpaseră pe chipul seu bărbătesc. Acum trecuseră acele iluzii, consciut și petruns de stimă vorbiă de o fătă, ce nu avea frumseți, nu darul a cuceri, și totuși putea sta model, ca: „femeie, și ca româncă”.

Amăgirile și desamăgirile trecutului își rupseră o cale fericită pentru el, și ades când povestiă despre ele ca despre niște păcate, un ânger îl mângăia dîcînd: Junia e nebunia!

Deci încheiînd, te fac atent prețuite cetitorule, la rubrica: Hymen.

De întâlnești niște nume, buaă ôră: dșôra Veta și dnul Robescu, uréză-lo cu mine — ca unor cunoscuți: „ani mulți, și traiu îndestulat”.

Emilia Lungu.

Ce este fericirea?

Ce este fericirea?
Se 'ntrebă mulți în gând,
Voind să defineze
Acest sublim cuvînt.

Și 'n grigi și studii grele
Archive resfoiesc;
Dar ceea ce ei caută
În veci nu mai găsesc.

Și eu am tot cercat-o
Prin nopți de insomnii,
Dar și eu ca și alții
Zedarnic me trudii.

Acuma n'o mai caut,
Privesc în ochii tei,
Ș-aceia-mi spun secretul
Ce nu-l înțelesei.

Iosif Vulcanu.

Contemplațiuni cosmice.

(Fine.)

Chiar în timpul acesta se ivi alt bărbat escelent pe terenul științelor naturale, poședînd tôte ênsușirile naturaliştilor mari. Kepler, nasc. la an. 1571, descoperi suprema lege, după care planetele se întorc. Acesta află și drumul planetelor, că este un elips în a cărui mijloc stă sórele. Acest sublim adevăr nimici atunci cu totul doctrina lui Aristotele!

Și Descartes, nasc. la an. 1596, un spirit ingenios, după ce aplică algebra în geometria, puternicul mijloc ausiliar de fisică, se încercă de a demustră esistența unui fluid fin versat în universul mare, care este fără margini, acceptînd tot de-odată materia elementară, care ar fi isvorul materiei fundamentale a tuturor vîdute și nevîdute. Materia acêsta este în infinit împărțibilă și se modifică prin mișcarea corpurilor universale. Materia acêsta desbinîndu-se în diferite părți, devine apoi și organică.

Pentru de a puté mai bine cunôșce progresele filosofiei naturale conduse de Descartes, se cere de a studî și pe Huyghens și pe Newton. Tot ca și Descartes, dicea și Huyghens, că tôte corpurile împrășciate prin univers sînt pătrunse de un fluid fin și necantaribil, și greutatea este presiunea unei materii, vîrsate pe pămînt pînă la o distanță mărginită, poședînd o mișcare învîrtitoare — și așa numai puterea centrifugală conduce corpurile cîtră mijlocul pămîntului. Afirmatiunile aceste sînt întru atăta mance, încât și Descartes, și Huyghens își făceau combinațiuni numai artificiose despre fenomenele naturei, încât cercările ambilor mari bărbați — cu multă escepțiune n'au devenit fapte adevărate.

Newton, nasc. la an. 1642, satorînd între alte multe principiile sale asupra luminei, esplică, cumcă tótă natura este plină de un fluid elastic, care este eterul. Fiînd corpul acesta de natură elastică, se lăteșce, se apesă apoi ênsuși, în care urmare tôte părțile materiale a celorlalte corpuri sînt în continuu influințate de o moțiune. Acuma, desvoltarea științelor, începînd mai bine din secul al XVIII-le până în ziua de astăzi, conceptul de timp și de spațiu se consideră numai drept chimeră, când civilizațiunea ș-a urcat cercările sale naturale atât de sus, de unde o rață de lumină abia în 30 de milioane de ani ajunge la noi pe pămînt, arătîndu-ne alte insule de lumi nouë, cari stau încă sub formațiunea viitoare. Creatorul ênsuși este pândit în lucrările sale sublime și nemărginite. Și de cine este creatorul chiar pândit? De faptura sa ênsuși, care se numeșce om, a cărui dimensiune nici nu trece peste un metru, opt sute nouë-deci și șese de milimetri!

După ce și timpurile cagliostrane și a alchemiei și a producerii de aur artificios trecură, noi respirăm astăzi în secul al XIX-le, căci istoria științelor, seu mai bine dis a genului omenesc este deja purificată de barbarismul anticității! Astăzi nimenea nu-și mai escarnéză crierii de a preface din cositor comun aur curat, dar nici Saint-Germainistii nu se mai pot sustine în cercul literaților mai mult, pentru că generațiunea de astăzi ride de escamotori, ignorînd tot de-odată și fablele superstițiunilor jidovești pe cari creștinii le ereditaseră. Scrutiniul naturei astăzi este liber, căci cultura s'a descătușat! Noi astăzi după plăcere putem strămută caldura în putere mișcătoare și pe acêsta în caldură, ier caldură în electricitate! Prin o cuantitate de 50 chilograme de cărbuni de pîtră ațîțați se câștigă o multime anumită de caldură, care este capabilă de a împinge un locomotiv într'o distanță măsurată. În mișcătorul locomotiv se vede apriat metamorfosîndu-se caldură — în putere mișcătoare — și cărbunii de pîtră — în moțiune. Esistența naturală nu este alt ce, de cât o perigrinațiune de materie, și fusiune de alte multe cunoscute puteri, cari combinîndu-se la olaltă, nasc — moțiunea perpetuă. Tot universul este un „perpetuum mobile”! Numai formula misterioasă după care puterea naturală inducțiunează tipurile organice nu s'a putut descoperi!

Cu securitate deplină se pôte și dice, că corpurile celestice încă dela început, în urmarea puterii inerțiale, plutesc pe marea universului tot cu una și aceea regularitate de moțiune, încât ceriul stelos pentru cronometrie și pentru cîalendaru ne serveșce drept orologiu mare normal, care nu diferéză nici un pic într'un secul întreg.

De și e faptă constatată deja, că anu-timpurile noastre urméză regulaminte după usul bine cunoscut — totuși noi avem de multe ori causă de a ne plînge seu de o veră recoroasă seu și de o iernă iregulară caldă. Aceste tôte demustră vivace disimilitudinea cursurilor anuali cu pri-

vire la inconstanța meteorologiei — și acesta este atât de complicată, încât până acuma nici unui naturalist nu i-a succedat de a prezice timpul pe 24 ore înainte — până când astronomia prezice întunecimile nu pe un an, ci pe sute de ani înainte. Din acesta se dovedește clar, că corpurile celestice nu sînt jocăreia casualității. Nu! Căci noi șcim bine, că pătura picăndă își ține totdeauna direcțiunea perpendiculară, trăgându-se la mijlocul pămîntului; ieră decă vom aruncă-o în sus, ea va face totdeauna un curs parabel. Mai departe, decă vom mestecă sub unele condițiuni anumite Pucloasa cu Argintul viu, atuncea aceste două materii diverse produc alta și care este Zinoberul.

Sîntem deja convinși, că virtositatea aerului în înălțime descrește după progresiuni geometrice. În toate aceste stă incuibată regularitatea cea mai strictă. Tote aceste trec una pe lângă alta în armonia cea mai bună, după legi divine — așa dară, totă întregimea nu poate să fie chaotică! Cu cât științele naturale penetreză unghiul enigmei divine, cu atât mai mult superstițiunea popórelor semicultivate descrește!

Mai mult din instinct nedevastabil, omul află, că tot universul se ține strins de firul gravitațiunii! Totă materia poșede atare însușire frenetică de a se atrage una de alta, ieră atracțiunea acésta perpetuă causază o cădere constantă a unui corp la celalalt — séu împingerea veri cărui corp cădënd din direcțiunea căderii sale ce este influințat de alt corp terțial.

Și aicea însă, ca și în tot locul, domneșce împărătia celui mai puternic. Un corp tare atrage la sine numai pe altul mai slab. Prin urmare, toate corpurile celestice în tot momentul stau să pice în afundimea universului. Cele mici stau, căci sînt constrinse de imperativul atracțiunii — să cadă pe cele mai mari de cât ele. O pătura pică la pămînt numai din acea cauză cunoscută, pentru că mărimea acésta față de a pămîntului — este foarte mărginită. Chiar așa Luna noastră pică cătră pămînt pentru că ea este de șapte-deci și opt de ori mai mică decăt planeta noastră — așa și pămîntul „stéua dintre stele“ dimpreună cu Luna și cu toate celelalte planete — cad în Sóre, a cărui masă întrece pe toate celelalte! Sistema planetară cu Sóre cu tot, stau însuși să cadă pe alt Sóre central, care este punctul gravitațiunii generale. Unde două puteri sînt concentrate asupra unui punct, acolo mișcarea primeșce direcțiunea mijlocului, séu vorbind în limba literașilor — corpul se rostogoleșce în diagonala paralelogramului a cărui margini corespund direcțiunilor ambelor puteri! Direcțiunea tagențială forméză cu direcțiunea centrală trasată dela sóre — un unghi și așa corpul celestic se împinge una într'una din direcțiunea tangentelor — în direcțiunea centrală. Pentru aceea linia drumului drept se preface într'o linie cărnă, care se numeșce parabelul matematicului. Așa se mișcă toate planetele pe după Sóre, rostogolindu-se pe drumuri încárnite, cari ar avé caracterul unor elipse — și ar fi nestrămutate, decă corpurile aceste ar fi influințate numai de atracțiunea de sóre. Atragerea acésta reciprocă este numai predicatul tuturor materiilor!

Renumitul Newton a descoperit legea atracțiunii, după ce nu numai Sórele, ci tot membrul sistemii planetare participéză la moțiunea unui corp celestic și numai în urmarea acésta se întemplă perturbațiunea planetelor și a trabașilor lor.

Contemplațiunea mitică a ingeniosilor Greci a făcut lumea — din chaos. Ma, chiar și școla mai nouă a naturalištilor asemenea s'a încercat de a deduce teoria formațiunii de lume tot din același chaos șematisat. Căci, decă o cantitate óre-și când se află în pozițiunea aplecată de a se supune eschisiv puterilor atrăgătoare a celorlalte părțicele materiali, atuncea rezultatul

tuturor atracțiunilor reciproce este — congloburarea materiilor acestora.

Congloburarea trebuie să-și căștige numai de cât forma — unui glob! Totuși ni se împare, că am voi să credem că pămîntul nostru este un plan neted și că el este nemișcat!

Nici contimpurării lui Thales și a lui Phythagora nu credeau altcum. Protomartirul științei naturale Galilei cu ilustrii colegi ai sei, ne spun însă, convingându-ne de tot, că noi ne aflăm pe atare glob al cărui diametru e de o mie șapte sute nouă-spre-dece de mile geografice de mare. Acest glob metalurgic se rostogoleșce cu iuțime frenetică, dară regulată, prin univers, în cât locuitorul de pe ecuator se căruță cu pămîntul în decurs de o óră două sute de mile. În urmarea acésta miraculoasă cu atât mai mult adevărată, noi putem admiră diversele regiuni stelóse în decursul unui an! Și așa cartea dela Josue cap. 10 vers 12, unde dice: „Sóre stai pe loc în Gibeon și tu Lună în valea lui Ajalon“ — nu mai are astăđi nici o valóre. Cine s'a susținut cândva la portul mării, acela de sigur va fi observat însuși din năile sosinde numai vérful marelui de naie, ieră naia totă, cu mult mai amănat a putut să o vędă — pentru că pămîntul are forma de glob a cărui formă rotundă se vede chiar în Lună umbrind cu ocașiunea întunecimii acesteia.

Magelhaen portugezul la an. 1521 când acesta călători în gürul pămîntului s'a mirat foarte aflând pămîntul în formă de glob. Newton ne arată și acésta, că pămîntul diferéză în câtva din forma unei cugle; căci — decă pămîntul ar fi o cuglă matematică, atuncea ori și care grad meridional, adeca tot a 90-lea parte a cuadrantului trasat ar avé una și aceea lungime dela ecuator — până la pol. Mésurările directe în acésta privință au aréat contrariul. Așa dară pămîntul poșede mai mult forma unei pomeranze, va să dică, el este la ambii poli în câtva turtit. Séu ossia pămîntului este cu cinci mile mai scurtă de cât ecuatorul. Causa turtirii polilor de pămînt este repeđimea fugitivă care se nașce prin invértirea pămîntului, ce s'a constatat de astronomul Laplace.

Óre adevér chiar să fie, că pămîntul se întórce?! Să nu fie frazele aceste numai niște ipoteze astronomice? căci, sórele și luna, ma tot ceriul stelos dispar dinaintea ochiului privitor, până când un palat, veri casă séu totă regiunea remăn nemișcate. Tot punctul celestic descrie pe ceriu un cerc, și mijlocul tuturor cercurilor paralele zace într'o linie dréptă care este ossia lumii. Pentru ori și care observator trece linia acésta dréptă prin stéua polară ce nu participéză la mișcarea celorlalte corpuri. Așa dară lucrul e corect, că pămîntul stă în loc, și numai bolta ceriului se întórce pe după pămînt!

Nici Homer nu cugetă altcum, când acesta decantă decorațiunea scutului lui Achil: „Rotundul pămîntului cu întinsa bóltă, sub care se rostogoleșce Elios cu Silene, Hiadele și Pleadele și Orion cu Ursa“. Totă anticitatea, mai tot evul mediu paștră credința acésta deșertă, până ce isbucni era reală astronomică, și o restituă finalmente de tot!

Înainte de toate vom acceptă întórcerea pămîntului în decurs de două-deci și patru de óre odată — dela vest la ost. Bine! Dară noi nu simțim, nu vedem nimica din invértirea pămîntului. Veđi bine, că — nu! Pentru că toate de pe pămînt se întorc cu el. Chiar și atmosfera însuși. Numai în punctele ficse a ceriului stelos putem observă mișcarea acésta, de vreme ce aceste apar numai, că ar fugi de noi — pentru că ele nu se mișcă cu pămîntul nostru!

În timpul mai nou capacitașile naturalistice au inventat un obiect pe pămînt ce nu participéză la miș-

careia pământului nici de cât. Instrumentul acesta este — pendula. Veri și ce fel de corp greu fiind legat de un fir de ață, dară stând în loc, va arăta totdeauna direcțiunea către mijlocul pământului, pentru că acesta i este punctul gravitațiunii sale. Scoțându-se corpul acesta din direcțiunea repausului seu, atuncea pendula acésta va bate într'o parte și într'alta, fără ca să fie influințată de întorcerea pământului. Întemplându-se dară oscilațiunile pendulei în atare loc anumit, ele nu-și vor strămută locul nici de cât până când firește pendula oscilează, chiar decă și punctul de care pendula stă legată se va întorce, după cum întru adevăr se și întorce cu massa pământului

Să ne inchipuim, că atare pendulă stă în legatură cu plafonul unei sale lungurețice — și împingându-o din direcțiunea ei verticală — pendula va bate paralel cu lungimea pereților de sală. Direcțiunea locului de oscilațiuni va rămâne nestrămutată, de și localitatea aceea se întorce cu pământul. Păreții lungimii de sală însă după un timp scurt își strămută direcțiunea dela început. Pendula și păreții salei formeză din ce în ce un unghi tot mai mare. Spectatoriul ce credea, că păreții salei respective stau nemișcați — vede acuma chiar, că locul acesta de pendulă — se întorce! Fizicul frances Foucault la an. 1852 constată acésta cercare în Pantheon cu pendulă de șese-deci și șapte de metri de lungă, înaintea unui public interesat și savant. De atuncea încôce tótă lumea cultă a ținut probe cu instrumentul acesta.

Pendula nu ne arată numai întorcerea séu rostogolirea sténului de pământ, — ci ea mai este și capabilă de a-l și măsură — ma, instrumentul acesta îl și cântărește cu o siguritate foarte minuțioasă! Naturalistica sublimă nu a luminat cu faciile sale numai afunđimea ceriului, ci ea a pătruns și afunđimile pământului nostru unde ea își află martori miraculosi ce ne vorbesc despre alte creațiuni deja decădute — ma, și despre ființe diferite ce a esistat încă pe la începutul formațiunii de pământ.

A. S. Simonescu.

Un traducător păcălit.

A trecut timp îndelungat decând lumea literară străină, în deosebi cea germăną, a început să se ocupe de poezia noastră poporală. Încă la anul 1845, pe când nu esistă nici o colecțiune romănescă, a apărut la Stuttgart și Tübingen de frații Schott niște fabule romăne, traduse sub titlul : „Walachische Märchen“. De atunçi numărul traducătorilor poeziei populare romăne s'a înmulțit. Mai fie-care an produce câte unul nou.

Astfel unul din cei noi este dl L. V. Fischer, carele a tradus : „Resunetul“ de Andreiu Mureșan și l'a publicat în : „Magazin für die Literatur des Auslandes“, și carele are și alte traduceri din poezii romăni.

Tot dsa a tradus și câteva poezii populare. Și acesta este punctul la care voim să ne oprim de astadată. Nu pentru ca să facem vr'o critică, de oră-ce nu cunôșcem încă traducerea lor; ci cu totul din alt punct de vedere.

Dl traducător ni spune în o epistolă publicată în nr. 76 din anul curent al „Observatorului“, că ocupându-se de acésta lucrare, dl Albu învățător în Reșița i-a pus la dispozițiune o culegere de poezii populare inedite, și constată curiositatea, că astfel acele mai de grabă vor apăre traduse în o limbă străină, decât în limba origina'ă.

Ca să ne facă o plăcută surprindere, dl Fischer ne și presintă în cuprinsul acelei scrisori „textul străvechiu“ al uneia din acele poezii populare romăne inedite.

Acel text sună astfel :

De aș fi eu floriceică,
Busuioc de pe păreu,
Să me iai Tu fără frică,
Să me pui la sinul Teu :
Eu atunçi rouă și sóre
Tóte-aș șci a le uită,
Căci o dulce sărutare
De pe buđe Ț-aș fură.

De aș fi o păserică,
Ca să sbor cu rapeđiune,
Aș veni eu fără de frică
Și 'n ferésta Ta m'aș pune,
Ț-aș cântă cu veselie,
Mândro ! melodia Ta,
M'aș lăsă să me prindă vie
Și cu mine-a Te jocă.

De-aș fi vânt de primăvera,
Să poctu flori a legăną :
Aș veni eu de cu séră
Pe Ține-a Te căută,
Aș suflă eu peste Ține,
Și pe buze-ți m'aș jocă ;
Iér când ai dormi mai bine,
Eu atunçi Te-aș sărută.

De-aș fi eu ângerul care
Dela ceriuri e trâmăis,
Să Te-adormă cu cântare,
Ca să-Ți dea un dulce vis ;
Eu atunçi pe Ține, mândro !
Pe brațe mi Te-aș portă.
Și prin nuori cu Ține scumpo !
Drept în raiu eu aș sboră !

E bine, ne pare rău, că sântem siliți a strică bucuria dlui traducător. Versul citat nu e „străvechiu“, nu e din popor, nu e necunoscut în literatura romăną, căci junimea noastră îl cântă de mult, dar în altă formă.

Decă dl traducător voiește a se convinge, deschidă operile complete ale dlui V. Alecsandri, și în primul volum al poeziilor pe pagina 213 va găsi următorea romanță :

De-aș fi, iubito, gingașa flóre,
Ce crește 'n vale, lângă păriu ;
Aș da și roua și mândrul sóre
Pe-o rađă dulce din ochiul teu.

De-aș fi, iubito, paserea mica,
Ce pintre frunde saltă ușor ;
Pe-a tale brațe stând fără frică,
N'aș vré în lume ca să mai sbor.

De-aș fi, iubito, vântul de séră,
Eu nici o flóre n'aș îngăną ;
Ci cât e nóptea de primăveră
Pe sinu-ți fraged m'aș legăną.

De-aș fi, iubito, ângerul care
Te-adorme nóptea cu glasul seu ;
Ț-aș fură tainic o sărutare
Și 'n cer te-aș duce pe sinul meu.

Va să ăică „textul străvechiu“ publicat de dl traducător nu e decât o parafrază a cunoscutei poezii a dlui V. Alecsandri.

Traducătorul a fost păcălit. Regretăm acésta, căci bunăvoința dsale nu a meritat blamagiu. Dar totodată ne mirăm, cum s'a putut întemplă acésta, căci dsa, care se ocupă de traducere de poezii populare romăne, trebuie să cunôască forma acelora, și astfel la primul moment putea vedé, că acest „text străvechiu“ nu are de fel trimbrul unei poezii populare.

Dar ne mirăm și de dl Albu. Dsa, ca romăn, cunôșce de sigur poezia : „De-aș fi, iubito, gingașa flóre“, căci aceea se cântă în tóte părțile; și decă nu șcie, că

autorul aceleia e dl V. Alecsandri, trebuie să știe cel puțin atâta, că aceea e originala și cea prezentată de dsa este o imitațiune, și că nici una nici alta n'a eșit din popor, nici nu se cântă de popor. Cum a putut-o dar trâmite ca poporală?

Din acesta ori care traducător pôte să-și facă concludsiunea, ca decă vrê să traducă poesii populare, să nu se adreseze la indiviđi nepricepători, ci să se servescă de vr'o colecțiune redactată de bărbați compețiinți.

Ier în ceea ce privește special pe dl Fischer, care ne spune, că are și alte piese populare traduse, îl consiliâm ca înainte de a le publică, să consulte pe cutare literat român, decă acele în adevăr sânt populare ori imitate după cutare poet român.

Spinu Ghimnescu.

Suveniri și notițe de călătorie.

(În Transilvania, România și Dobrogea.)

(Urmare.)

Am privit multă vreme la acest minunat fenomen. Stam pe loc ca uimit. Întru aceea sórele se innălță din ce în ce mai sus și orizontul deveni din ce în ce mai alb, mai luminos. Un farmec părea că desvóltă sórele în resărirea sa, căci ómenii începuseră a se aduná din ce în ce mai mulți. Bulevardul acuși erá bine cercetat. Orașul devenise întreg deștept. Lucrătorii își renecepu lucrurile. Colo se auđiau cíoeciturile din fabricile portului, ici zidarii și lemnarii se apucá să-și continue lucrul la marele otel ce se clădiá pe bulevard.

Lumea deșteptată, mi-a rápit farmecul, de aceea am plecat. Afară de aceea simțiți oboselá, aveam lipsă de odihnă.

BCU XXXIII / Central U

Pe 11 césuri eram invitat la dejun la amicul meu Drăgescu. Trecuse césul și densusul nu mai vine, după cum îmi promisese. Mai târđiu veni alt amic. Când intrai în casă, aflai o societate frumoasă: erá ministrul de justiție de atunci, dl Stolojanu (carele visitá Dobrogea) cu frumoasa lui soție; erá prefectul Remus Opran, pe carele voiam a-l cunosce, căci auđisem multe laude despre densusul; erá amabila și gračiosa soție a dlui Drăgescu, socrá-sa madame Radianu și familia acesteia.

Toți erau așeđați la mesă când intrai în salonul de mâncare.

— Tarde venientibus ossa! Cu aceste cuvinte me primi dl Stolojan înainte de a-i fi recomandat. Un umor și o afabilitate mare am descoperit la acest bărbat al României. Discusiunea a curs cu cea mai mare negerare, ca să nu ție familiaritate, o ênsușire ce pe la noi rar o află pe la ómeni mari și cu deosebire pe la ministri. Am povestit despre multe de tóte, dar mai mult despre România Ardeleni, și despre sórtea lor. Față de mine își arată în deosebi dl Stolojan multă bunăvoință și bucurie pentru informațiunile ce i-am dat, pentru cari în semn de mulțamită îmi luá cuvêntul, cumcă trecând prin București negreșit să-l vizitez. Am discutat despre multe.

Dl prefect Opran, mi-a dat multe informațiuni despre Constanța și despre starea Dobrogei, despre mișcarea portului Constanței, despre rentórcerea Mohamedanilor emigrați, despre planurile ce erau la ordinea ției în privința reorganisării administrației, în privința plantărilor cu păduri, în privința îmbunătățirii salubrității publice etc.

Tot în aceea ție am visitat arestul. Aci am descoperit cumcă arestanții se bucurá de o tractare foarte bună, ier cei morboși de o deosebită ingrigire. În chi-

liel lor curățanie. Am visitat prefectura. Acesta are o reședință ce din depártare arată frumoasă. Însé decă vîi în apropiere, se constată numai decăt cumcă acesta casă a fost foarte neglăsă și a suferit mult. Decând aũ luat Românii administrația Dobrogei, i s'aũ făcut multe îmbunătățiri și i se făceau atunci. În front erá înfrumusețat cu plantele prospete. În ocol se aflau o mulțime de monumente vechi pline de inscripțiuni ce le adunase dl Opran pentru a le oferí museului de archeologie din București.

Tot în acesta ție folosii ocaziunea de a participá la o ședință a tribunalului de aci, în care pertractarea fu foarte scurtă. Pentru onorab. cetitori va fi bine să spun cumcă aici sub tribunal nu este a se înțelege așa ca la noi, pentru că aci aũ cu totul altă organizație. În tótă Dobrogea este numai un singur tribunal mare, numit tribunal de apelațiune, cam identic cu tabla regescă dela noi. Apoi fie-care plasă (cerc) are câte un tribunal numit de ocol, carele este compus din 1 president, 1 pres. substituit, 1 procuror, 1 grefier (notar) 2 registratori și 4 copisti (cancelisti). Afară de acesta mai are fie-care plasă câte un tribunal mohamedan, pentru afaceri religiose. Tribunalul de apelațiune se aflá atunci în Tulcea, însé erá decretat a se mutá în Constanța.

După ce am petrecut pe dl Stolojan la gară, am luat baie, prima baie de mare. Aci făcui mai multe cunoscințe. La început aveam óre-care respect de a me scáldá în mare, însé mulțimea ce se aruncá în mare, unii peste cap, alții cu capul în jos, mi-a dat și mie curagiul. Marea aci nu este afundá, abiá la distanță de peste 100 metri spre digul portului dai de afundime ce trece peste cap. Notătorii dibaci însé se depártau până când abiá li se záriau capurile.

În timpul cât am petrecut în Constanța am făcut băi regulat, mai în tótă ție. În plăcea mai mult atunci când marea erá agitată. Atunci se formau valuri aproape peste un metru de înnalte și veniau cu repeđiune la mal. Noi ne puneam spatele contra lor și simțiam mare plăcere când acele se apropiiau de noi ca un zid mobil cari ne inghițau în sinul lor, pentru ca peste scurt să ne redee afară și ca să ne putem pregáti de a întimpiná al doile val și așa mai departe.

La mesă (prând) ierá am fost óspele amicului Drăgescu, precum în tot timpul petrecerii mele, care erá regulat la 6 césuri, am mers la bulevard unde mi-am înmulțit cunoscúti. Astfel am petrecut țieá primă în Constanța.

XXXIV.

Aveam cea mai mare dorință ea îndată după sosirea mea să cunosce mai deaprobe orașul, apoi întreg ținutul și în urmă să studiez vegetațiunea lui. Spre întregirea celor amintite mai sus mai adaug, cumcă stratele mai tóte sânt pavate. Pavagiul cu calcar numulitic. Mai la tot pasul veđi în pētrá câte un rest de animalcul antediluvian petrificat. Pavagiul după starea în care se aflá, se vede a fi foarte vechiu, din acei timp când Constanța se aflá în stare înfloritá. Însé nu încapē îndoielá cumcă acest oraș ajuns în mánurile Românilor va ajunge în scurtă vreme ierá la aceea stare, de nu la mai bună. Cei ce l'aũ cunoscut numai cu doi ani înainte, mărturisesc cumcă a progresat de minune. Continuându-se astfel, peste 5—6 ani nu-l vei mai recunósce.

După ce eram binișor orientat cu orașul, am început a face excursiuni prin giur. În o ție fui însoțit de dl Drăgescu și de dl Pascu, transilvanian, însé așeđat în Craiova ca funcționar al statului, în cea mai frumoasă și mai avută parte din acest ținut, numit la vîi. unde am făcut frumoasă recoltá botanică, firește pe cât

permitea timpul înaintat. Mai în toate zilele făceam în-quisiții botanice în ținutul Constanței până în depărtări mari. Simțiam o deosebită plăcere când descoperiam câte o plantă care în Transilvania nu am aflat nicăieri. Mai mult însă îmi plăcea a explora pe la malurile mării. Eră daună, că nu am făcut această excursiune în timp de primăveră, în luna lui aprilie sau maiu. Resultatul tuturor explorațiilor mele făcute atât aci, cât și la Megidie pe lacuri, apoi la Măcin, Făurei, Buzéu, Ploești, le voi publica mai în urmă.

Trebue să mai amintesc la acest loc, cumcă stradele Constanței au căpătat mai toate numiri nouă; așa este strada: Călărași, Roșiori, Vânători, capit. Clacalia, Epites, Tomis, strada română, Mohamedană; piața: Independenței, piața de 23 Novembre (când s'a ocupat Dobrogea prin Români) piața Neptun, a Italiei etc.

În dosul Constanței se întinde un frumos șes împistrițat cu o mulțime de mori în vânt, ier ici colea câte o fabrică de cărămiți. În loc de zid, orașul este încungiuurat pe partea acésta cu un șanț afund de peste 2 metri și pe atât de lat.

Dar să ve povestesc despre o excursiune ce am făcut în 26 iulie la Megidie, unde am plecat cu trenul de dimineță și n'am rentors cu trenul din noapte.

Megidie este un oraș ce are un frumos trecut, însă astăzi este foarte decăduț, pôte să aibă și un frumos viitor decă guvernul va grigi de salubritatea lui, va grigi de escurgerea apelor stagnante, despre cari am făcut amintire mai sus cumcă produc atâte morburii tifoide. Ca să ne convingem despre influința acestor lacuri respânditoare de tofelii de miasme nesănătose, ce au asupra decrescerea populațiunii acestui oraș, voi cită unele date positive. După D. Hogguer avea Megidie pe la 1874 o populațiune de 20—25 mii locuitori, ier pe la 1876 din cauza morburilor tifoide și febrale s'a redus la 7000. La 1877 se reduse la 3000, ier pe timpul excursiunii mele, după informațiunile ce am primit dela omeni de încredere, abia avea ceva peste 1000 locuitori. Ietă resultatul morbilor produse de miasmele ce infectează aerul cel respiram.

Pe lângă aceste bóle eu cred cumcă la acésta despoporare a contribuit mult și resboiul din urmă, precum și emigrările. Aceste bóle sunt atât de periculoase, încât statul s'a vedut silit a schimbă* funcționarii tot la 2 sau 3 luni.

Megidie se află la jumătate drumul dela Cernavoda spre Constanța, este situat la nord-ostul valului lui Trăian pe o redicătură mică. La partea nord-ostică se află locurile și mlaștinele de cari am făcut amintire, încungiuurate și acoperite de trestie și alte plante mari, ier spre nordostul acestor lacuri flueră drumul de fer. Dcla gara calei ferate trebue să treci spre oraș pe niște punți întinse peste lacuri.

Orașul este tătarese-turcesc în cari majoritatea sunt Tătari.

Călătoría mea la Megidie am făcutu-o cu sub-prefectul din plasa Megidiei dl Andreiu Dan, un bărbat foarte afabil și de o cultură distinsă ca toți funcționarii ce i-a trimis guvernul cu tot dreptul spre administrarea Dobrogei. În cupeu mai făcui cunoștință și cu dl Chihaja, inspectorul de silvicultură din acest județ. Ajuns în Megidie, dl subprefect îmi dede tot ajutorul ca să pot face investigările mele botanice. Îmi dede un servitor pentru a me conduce și a-mi purtă pachetul cu hărțile și hărlețul. Acesta îmi povestă cumcă este Român și petrece de peste 10 ani aci, cunoșcea limba turcescă și tătarească. L'am întreat despre multe și în specie despre eveneminte din resboiul trecut. Mi-a povestit înspăimântătoare scene despre crușimile Cercheșilor și a Bași-bozucilor comise nu numai cu creștinii, dar și cu Tătarii și cu Turcii.

— Dar nu numai acestia sunt vestiți în crușimi, în jăfuri și omururi, — îmi dise omul meu, — Bulgarii se vede că au învățat atât de bine dela ei acésta meserie, încât astăzi în multe privințe i întrec în iscusință. Satele mărginașe cu Bulgaria nu numi din plasa noastră (Megidie), dar și din plasa Mangalia sunt espuse neîntreput la jăfuri și omururi prin bande bulgărești. Hoșiiile sunt mai dese astăzi prin Bulgari, decât mai nainte prin Cercheși. Se întrebă dle numai pe dl sub-prefect să-ți spună numai despre unele hoșii bulgărești și inima din sin ți s'a face serum.

Dr. A. P. Alexi.

(Va urmă.)

Țicătore române.

— Din Transilvania. —

Românul când voieșce a se înțelege, că ceva nu se va întâmplă, în veci, țice :

Aceea va fi :

Când va muri sórele de frig.

Când va sbură bibolul.

Când ți-i vedé urechia.

În luna lui Nici-odată.

La véra calului.

Când va sări șchiopul ca cerbul.

*

Românul când povesteșce despre ceva ce s'a întâmplat de mult, țice :

Aceea e :

De când lupul a fost cățel.

De când a brăzdat dracul Oltul cu iépa cea sură.

De când e lumea.

Dela moș Adam.

*

Românul țice obraznicului :

Obraz de talpă,

Nas de porc,

Porc de căne.

*

Românul despre cei ce mērg încet și sunt lenioși, țice :

Mergi mai iute, că doră n'ai petri de móră la piclóre.

Greul pământului.

*

Unde s'adună mulți netrebnici, românul țice :

S'a strins rincead lângă muced.

*

Românul are și respunsuri înderetnice. Așá decă întrebă unul :

— Unde te duci ?

I se respunde :

— Me duc s'am de unde vini.

Teodor Hirist.

S e n t i n ț e.

O femeie care a ris de bărbatul seu, nu mai pôte să-l iubescă. Un om trebue să fie, pentru femeie ce iubescă, o ființă plină de forță, de mărinimie și totdeauna imposantă. (Balzac.)

Amorul femeilor și trandafirul trec ca și timpul frumos. (Proverb.)

Simplicitatea este cochetăria de bun gust.

Amant, fiică, soră, sóță, mumă, bătrână, din aceste șese cuvinte este ceea ce inima umană conține mai dulce, mai încântător, mai sânt, mai curat, mai nespus. (Massias.)

S A E O N

Călinarul săptămânei.

Ziua sept.	st. v.	st. n.	Numele sântilor și serbătorile.	Sorele resare	Sorele apune
Duminica	27	8	(†) <i>Ap. si Abh. Stefan</i>	7 49	4 11
Luni	28	9	20 mii de Mucenici.	7 48	4 12
Marți	29	10	Pruncii uciși de Irod.	7 47	4 13
Mercuri	30	11	S. Muc. Anisia.	7 46	4 14
Joi	31	12	Cuv. Melania.	7 45	4 15
Vineri	1	13	(†) <i>Taier imp. An nou.</i>	7 44	4 17
Sâmbeta	2	14	Par. Silvestru.	7 43	4 18

O curiozitate bucureșcă.

Dacă studiam cu luare aminte mersul culturii dincolo de Carpați, observăm că de un timp încolo s'a ivit acolo un fenomen, ce nu probază nici inspirațiune românească, nici tonul ce de acolo cu tot dreptul s'ar pute aștepta.

Căci iată care ar fi inspirațiunea românească și : are tonul ce s'ar pute aștepta de acolo? A sprigini tot ce tinde a înălța cultura națională, și în deosebi a da mână de ajutor acelor, cari lipsiți prin diverse pedee, nu pot desvoltă acea activitate, ce ar dori.

În loc de asta însă ce vedem? De o parte o mare nepăsare, care ignorază tot ce se petrece afară de București seu Iași; de alta parte o completă desprețuire a tot ce se produce în materie de cultură națională afară de România.

Ma nici atâta nu e de ajuns. Moda cea mai nouă dela București merge și mai departe. În timpul din urmă a devenit așa dicând o manie a batjocori pe românul de dincoci de Carpați.

E trist, e necredut, dar e așa. Pe când ungurii spriginesc din toate puterile pe ciangăii lor din România și din Bucovina : pe atunci la București se petrec multe de acele, cari ne probază, că cei ce le seversesc seu nu sânt la înălțimea misiunii lor seu nu au inimă română.

În loc ca ei să întimpine cu indulgență modestele mișcăminte culturale române ce se desvoltă dincoci de Carpați; în loc ca ei să ne 'ncourageze și să ne dea mână de ajutor : ei își fac din noi figuri de comedii, ne espun risului public.

Nu voiu vorbi despre acel obicei, care se manifestă mai în toate zilele în presa din România, ca adeca și băiatul din școlă, carele încă n'a făcut nici un studiu de limbă, când pentru prima-ora mănșește hârta cu condeiul seu, scriind un prim-Bucureșci, se simte capabil și îndreptățit a ne dăscăli și a enuncia anatema sa asupra limbei scrise de noi : voiu accentua de asta-dată numai acel incident bolnăvicios ce-l vedui ivindu-se și repetindu-se pe șena din București.

Se știe ce putere mare are scena, ce efect produc personajele presintate acolo. E bine, știți ce sântem noi românii din coci de Carpați pe scena teatrului din București? Figurile comice.

Începutul acestei personificări isvorite din inimă curat românească se datorază dlui Petru Grădiștean. Dsa a localizat o piesă a lui Gogol, intitulată : „Revisc l general“. Între persoanele acelei piese este și un poștar neghiob în mișcare și vorba, carele însă totuș e capabil să fure banii din epistole. E bine, dl Grădiștean a avut naționala idee d'a pune să figureze în acel rol un român din Transilvania. Și publicul? A ris. De poș-

tarul neghiob și tâlhar? Ba, de românul din Transilvania.

Acest efect dete și altora bold să întrebunțeze și ei acosta „figură comică“ în piesele lor. Nu vreu să înșir nume, căci aș atinge și unul pe care nici macar aici n'aș voi să-l supăr, căci i datorez mult. Cea ce au scris și localizat acele piese, vor pricepe, de vor ceti aceste șire, și atâta e de ajuns. Voiu termina cu piesa care s'a jocat la București în săptămâna trecută : „Radicalule“.

Acosta piesă e localizată de doi bărbați cu spirit. Și totuș „figura comică“ ardelenă și în acosta ș-a găsit locul. „Piesa — scrie „Binele Public“ — a avut succes, căci e plină de spirit... Un profesor din Transilvania, cuprins de mania latinismului ultrat, face miețul acestei scrieri“.

E bine, noi cei dela acosta foie, credem că nu facem parte din școlă „latinismului ultrat“. De aceea, sperăm a puté vorbi din punct de vedere neutral. Și din acest punct emitem părerea, că ori cât de ridicol pôte să fie latinismul ultrat, totuș *presintat în forma de provincialism*, acela nu pôte să fie pus pe scenă, căci în loc de a lovî acolo unde voieșce, taie cu totul în alt loc. În loc de a calmă, aspreșce; în loc de a vindecă, rănășce. Aici cu tot dreptul se pôte aplica dicala română : unde dai și unde crepă. Căci în loc de a pune stavilă esceselor latinistilor noștri, ofensază simțul național al tuturor din acea țără...

Deci nu sub formă provincială să se combată pe scenă latinismul. Nu numai în Transilvania se află latinisti ultrati, ci și la București și aiure. Facă-se ridiculi în general. Acosta critică va fi justă. Alta nu!

Marcu Emilian.

Apel la damele române!

Dați-mi voia, dle redactor, să adresez în interesul Dvostre pe paginile acestei foi un apel către surorile mele române.

În interesul Dvostre? Mi se pare, că n'am dîs-o bine. Nu e interesul Dvostre cauza în care scriu aceste șire, căci de ar fi, sânt sigură, că cu totă complexanța datorită unei femei, totuș nu mi-ați deschide colonele acestei foi.

Nu o cauză particulară a Dvostre, ci un interes general al nostru al tuturor me îndemnă să ieu condeiul în mână.

Am cetit invitarea la prenumerațiune a Dvostre, publicată în numerii trecuți ai acestei foi și reprodușă și în „Observatorul“, și adanca impresiune ce aceea mi-a făcut îmi dictază aceste șire.

Aveți dreptate. În adevăr e tristă impresiunea ce ni-aducem astăzi din o visită de pe la familiile române. Vom găsi, ce e drept, în ele multă înaintare în cultură, dar acosta înaintare s'a făcut spre paguba sentimentului național. Spiritul național a lăncețit mai pretotindene, căci lucsul ce se 'ncuibază pe di ce merge și între români, sileșce familiile noastre a-și căută numai de interesul lor, spre a-și puté duce și ele jertfele pe altarul luxului.

Luxul! Iată cauza, pentru care în familiile noastre nu mai găsim spiritul de demult. Acest moloch pre-domneșce toate, lui se 'nchină toate și lui i se jertfesc toate. Pentru el nu ne pare mare nici un sacrificiu, ma facem chiar și datorii; dar pentru literatură ne pare greu să dăm doi-trei florinași, și decă dăm, ne pare că-i aruncăm pe ferestă.

Dacă vine vr'un bal, la care voim să participăm, nu ni-i jale să dăm p'o rochie de séră 60—100—150 fl.; pentru asta ori de unde trebue să se facă bani.

Dar deca cineva vine la noi cu vr'o listă de subscrieri pentru vr'un scop filantropic séu pentru vr'o întreprindere literară, unde ar trebui să scriem cel mult 5 fl., — găsim îndată mii de preteceste și ne seusăm, că deu nu putem, că suntem pré săraci, că tēcă, că pungă etc.

Și ce este urmarea?

Iétă ce!

La alte națiuni femeile stau în fruntea întreprinderilor filantropice; abia existe oraș unde sé se fie vr'o reuniune binefăcătore femeiescă și tóte acele produs minuni. La noi? Tot mișcământul ce se observă în privința asta, se reduce numai la 2—3 orașe, iér în celelalte nu vedem nimic, căci nu se face nimic.

La alte națiuni femeile forméză spriginul cel mai mare al literaturii. Operile scriitorilor și poeziilor se află pe mesele și în bibliotecile lor; întreprinderile de literatură și de arte sunt îmbrăcișate de ele cu căldură, și petrec cu atențiune tóte mișcămintele literare. La noi? Damele dau pré puțin sprigin literaturii naționale, este mare lucru decă ici-colo câte una se abonéză la vr'o fôie literară, iér ca sé și colecteze abonanți — ar fi un lucru ne mai pomenit, pentru asta nime nu le-ar laudă în diare. Ele nici că pré cetesc româneșce, căci sunt „pré culte“ și literatura națională nu le pôte oferi vr'o lectură ce ar sta la înălțimea culturii lor. Urmarea apoi este, că în cele mai multe case române nu găsești nici o fôie séu carte românească.

Și, Dómne, ce progres gigantic s'ar poté face, decă lă-care casă română din clasele inteligente ar prenumera câte o fôie și ar cumpără câte o carte română pe an! Acesta n'ar fi un sacrificiu ce nu l'ar poté suportă ori ce familie. Numai puțină cruțare din alte cheltuieli de prisos, și vom avé suma cerută pentru spriginul literaturii. Decă tóte familiile române ar face asta, cărțile și foile noastre literare ar câștigă un număr mare de abonanți, atunci ele ar poté prospera, colaboratorii s'ar poté plăti, tóte talentele ar căpétă îndemn sé lucreze și foile noastre s'ar innălță la un nivel mai înalt.

Sermatele noastre foi literare! Cu spriginul cel vi-treg, cu abonamentele neplătite regulat, cu creditarea acelora cari apoi nu plătesc în veci: eu me mir cum pot sé trăiescă. Ele scriu, îndemnă, lucreză, dar strigătul lor este glasul celui ce strigă în pustii. Publicul românesc n'are gustul de lectură română. Tinerimea n'are bani, iér damele — trebuie sé-și cumpere rochii pentru bal.

Acésta nu e bine așa, căci nespriginind literatura noastră, nu spriginim cultura națională, și națiunea care nu posedă cultura sa individuală — n'are viitor.

Sé ne gândim dar în fine serios, sé ne deșteptăm din somnul mare, căci de risul lumii nu mai putem dormi.

La voi me adresez, în rëndul prim, sorori române! Poezii noștri ne-au împodobit cu atâte laude, încât trebuie sé ne gândim odată și noi sé fim vrednice de ele. Probați lumii, că femeia română, care a conservat naționalitatea noastră în vijeliile secolilor furtunoși, e și astăzi la înălțimea misiunii sale!

Mântuința noastră în secolul presinte este cultura națională. Luați și voi în mână un stég al acesteia și adunați sub el cât mai mulți aderinți. Fiți mamele literaturii române, nutriți-o, spriginiți-o și dați-i ajutorul ca sé poté trăi și prospera în lume!

Iétă ocasiunea! Vine anul rou! Abonați-ve la câte o fôie literară română, cumperați câte o carte românească! Deschideți liște și îndemnați și pe alții a da sprigin literaturii naționale!

Maria M.

E c h o.

Heine ședea adâncit în cugete grele la mésa lui de scris.

— Ce faci? — îl întrebă un amic care intră.

— Scriu testamentul meu.

— Sper, că vei lăsă ceva și mie, — continuă amicul glumind.

— Da. Am rugat pe soția mea, ca după înmormântare sé se mărite numai decăt după tine.

— Mulțam. Dar pentru ce așa cu grabă?

— Ca sé fiu sigur, că va fi un om care me va plânge, că am murit așa de grabă.

*

Administrațiunea diarului „Frankfurter Presse“ a adressat diile trecute o epistolă deschisă unui domn din Francia, și după datină ș-a încheiat scrisórea cu aceste cuvinte: „Hochachtungsvoll etc.“

Epistola nu s'a putut înmănuă, deci biuroul poștal frances o rentornă cu următórea adressă:

„Dlui Hochachtungsvoll în Francfort“.

*

S'asigură că Alesandru Dumas nu mai vré sé lucreze piese; d'altmintrelea el n'a renunțat sé facă cuvinte de spirit.

Se vorbiá într'o di, la Puys, în salonul spiritualului academician, despre véduve și véduvie.

— Pentru mine, — dișe Al. Dumas Demimonde, nu cred în véduvele neconsolabile.

— Dar d. Arthemisa? Dar monumentul superb pe care ea l'a rădicat bărbatului seu?

— În diua de ađi, — respunse Dumas; — Arthemisa ar fi încă capabilă d'a rădică un superb monument; însé după punerea ultimei petre, ea s'ar mărită după architect.

Președintele unei curți cu jurați își da tóte silințele pentru a află vârsta unei dómne care eră citată ca martură; dar cu tóte întrebările făcute, nu dobândi de cât ~~respunsuri confuze, neînțeleșibile~~ deci ani... deci ani...

Ș'atâta tot.

— Grafier, — dișe 'n sfirșit presedintele scos din răbdări, — scrie cinci-deci ani!

Dómna dete un țipet.

— Patru-deci, — dle grafier, — strigă dënșă fórté lámurit, — și încă fără trei diile.

*

— Ce s'a făcut cu X., nu se mai vede nicăiri? óre a murit?

— E și îngropat... în datorii.

*

Un deputat, însărcinat cu o misiune de încredere în Algeria, povesteșce isprăvile sale de vênătore.

— Oh! nu mi-e frică de lei. M'am obișnuit așa de mult cu ei!

„Închipeșce-ți, că în diile din urmă plimbându-me, dau peste o leóică. Sei ce am făcut? I-am tăiat còda cu bricégul.

— De ce nu i-ai tăiat mai bine capul?

— I se tăiasé de mai înainte.

Literatura și arte.

Avis abonanților „Lirei Mele“. Chiar când punem foia noastră sub presă, primim avisul din Viena, că esemplarele de lucș legate acolo s'aú espedat în jos. Deci acele încă mâne séu poi-mâne aú sé fie în mâ-nile noastre și atunci espedarea se va începe numai de-

cât, ca pe anul nou toți abonații noștri se-și capete esemplarele comandate. Pentru mica întârziare, care n'a provenit dela noi, abonații vor fi recompensați prin frumoasă edițiune ce vor primi. Exemplarele broșate, prin hârtia fină și tiparul curat de sigur vor produce mulțămire; ier esemplarele legate vor stărni mare surprindere, căci carte legată cu atâta lucș n'a apărut încă în literatura română. Totodată anunțăm, că de acuma înainte putem servi cu esemplare ori cui: broșate 2 fl., legate 3 fl.

Roua demineții se intitulă un volum de poezii, care va apăre în curând la Bucureși. Autorul lor e dl Scarlat C. Moșcu, un june, care a publicat de un timp încoci în diverse diare niște inspirațiuni poetice. Dacă vom primi culegerea, vom reveni la ea în șirul bibliografilor ce vom publică în anul viitor, cu concursul mai multor bărbați de litere.

„**Oltēnca**“, operă comică de dl Bengescu, musica de dnii Otremba și Candela, represintată în anii trecuți cu succes la Iași, se va jucă acuş și la Bucureși. „Românul“ scrie, că direcțiunea teatrelor este otărâtă a face sacrificii pentru punerea n scenă a acestei opere naționale.

Comisiune pentru purificarea limbii bisericicești. „Binele Publ.“ află, că dl ministru al instrucțiunii publice din România a numit o comisiune de bărbați competenți, profesori pentru prelucrarea stilului cărților bisericicești. Atragem serioasă băgare de seamă asupra acestor domni spre a sfătui matur asupra acestei însemnate lucrări. Dlor trebuie să cugete adânc să prefacă cărțile în limba poporului ca s'o înțelegă, adecă în limba vorbitore nescrisă. Din punct de vedere istoric trebuie să se aibă acēsta în vedere, ca să se scie că anul mântuirii 1882 așa se cuvântă. Limba gazetelor, a profesorilor, a advocaților, doctorilor, a salōnelor, creș că nu găsi ecou în acēsta românescă lucrare. Bulgărismul și grecismul din acēsta lucrare se cade a dispăre, dar să nu cădem într'un pripor mai nenorocit băgând în limba bisericeii franțuzismul și latinismul curcit!

Portretul lui Tepeș. Dl Dim Sturdza a comunicat Academiei, în ședința din săptămāna trecută, că s'a descoperit la museul imperial din Viena un portret frumos al lui Vlad-Tepeș. Acest portret e făcut cu ulei și pōrtă data de 1480, când Tepeș se află la Budapesta.

Diariistic. In *Vaslui* în România a apărut un diar nou numit „Resistența“. — In *Pitești* a apărut un nou diar „Vocea Argeșului“.

Musicalie nouă. La Tăborszky și Parsch în Budapesta a apărut: „32-ik ábránd magyar dalok felett“ de Székely Imre, prețul 1 fl. 50 cr.

C e e n o u ?

Numărul cel de pe urmă este acesta în anul curent. Ne luăm remas bun dela anul ce espiră, nu însă și dela onorab. public, căci sperăm a ne revede și dōră încă într'un număr mai mare. Nisuița noastră a fost a merită spriginul publicului, ceea ce se vede, credem, din cuprinsul anual alăturat la numărul presinte. Acēsta nisuița ne va conduce și de-acuma înainte; de aceea țicem cetitorilor noștri: La revedere în anul viitor!

Sciri personale. Dl Adrian Bonyi avocat în Oradea-mare ș-a mutat locuința la Mărgita în comitatul Biharia. — Dl Paul Rotar avocat în Timișōra și redactor al diarului „Luminatorul“ de acolo a ținut în dumineca trecută în sala magistratului o prelegere publică despre legile introduse la 1 ianuarie. — Dl dr. Ioan Darabant, carele în luna trecută a făcut censura de avocat, a deschis cancelărie în Timișōra. — Dl dr.

Ioan Muresian a fost ales medic cercuat la Seleuș în comitatul Biharia. — Dl Gr. Tocilescu s'a numit secretar al ministerului cultelor și instrucțiunii publice în România.

Apel la publicul român din Oradea-mare și din ținutul ei! Onorabilul comitet al reuniunii femeilor române din Sibiu a denumit colectantă pe subscrisa pentru Oradea-mare și ținut. Primind cu plăcere acēsta misiune și dorind a o îndeplini cu succes, îmi ieu voia să fac apel la sentimentul de binefacere națională a onorab. public din acest oraș și giurul ei, să binevoiescă a sprigini cu căldură scopul salutar al numitei reuniuni, scopul de a înființā un institut român de creștere pentru fete, împreunat cu internat, în Sibiu. Acest sprigin se pōte face prin înscriere de membri și plățirea de tacse. Membrul fondator are să plătescă 50 fl., membrul pe viață 20 fl., membrul ordinar pe an 2 fl.; membru fondator, pe viață și ordinar numai femeie pōte să fie; membru ajutător este fie-care bărbat care depune un capital de 20 fl., seu 2 fl. pe an, și fie-care femeie care contribuie mai puțin de atâta. O listă de înscriere se află depusă la subscrisa, împreună cu mai multe esemplare din statute. Oradea-mare 5 ianuarie st. n. 1882. *Aurelia Vulcan.*

Hymen. Dl Fr. Virgil Oltean, subjude administrativ în Orșova, la 9 ianuarie își va serbă cununia cu domnișōra Francisca Schweizer din Orșova.

Testamentul unui bulgar din România. „Românul“ estrage un pasagiū din testamentul olograf al repausatului P. Kermencieff, bulgar domiciliat în România, unde prin muncă și păstrare își crease o avere de peste 600,000 franci și pe care mai pe totā a lasat-o patriei sale natale pentru cultura în țeră și n străinătate a jumimii studiōse bulgare. Acel pasagiū sună astfel: „Fiind că din frageda mea copilărie am trăit în România, unde am aflat totdeuna iubire și mbrățișare frătescă, și fiindu-mi dorința d'a vedē domnind purure iubire și frăție între națiunea română și cea bulgară, las 20,000 franci în folosul Asilului de fete „Elena Dōmna“, din vinitul cărora, supt priveghierea și controlul român, se vor instrui și crește fete sārăce“.

Gimnasiul de Beiuș. *Ratiociniu public.* În favōrea gimnasiului din Beiuș au contribuit încă pe cōla subscrisului în obligațiuni: Rmul D. Artemiu Șarcadi inspect. școl. comit. de Bihar 100 fl. Sp. D. dr. Iosif Rednic medic orașenesc în Oradea-mare 100 fl. și Silviu Rezeiu secretar episcopesc 120 fl. cari sume împreună cu sumele publicate până acum în „Familia“ în suma totală de 2575 fl. 9 cr. v. a. s'au predat ven. Capitul catedral gr. cat. de Oradea-mare pe calea ven. ordinarat episcopesc competent. Cu acēsta ocașiune rog pe acei p. t. doinni cari au subscris atari sume în scopul memorat și pentru anul 1880 și 1881 sănt încă în restanță cu refuirea acelora, să binevoiescă a trāmite acele sume cât mai curând la adresa subscrisului în Oradea-mare. *Silviu Rezeiu*

A murit: Elena Bica n. Poynar de Királydaróc, soția Rds. D. Simeon Bica protopresbiter gr. or. de Oradea-mare, la 18/30 decembre, în etate de 60 ani și în anul al 43-le al căsătoriei sale. În mormēntarea s'a făcut duminecă în prima ianuarie, asistând un public fōrte numēros.

Cronica lumiei.

La curtea englesă ierăș vafi un ospet strălucit în ierna acēsta. Principele Leopold, fiul cel mai tinēr al reginei Victoria, va conduce la altar pe principesa Elena de Waldeck-Pyrnont, sora mai mică a reginei de Olanda. Dintre fiii reginei, Leopold e singurul care nu pōrtă nici un oficiu de stat, și pe când frații lui servesc în armată, dēnsul se ocupă numai de științe